

Ірина Борисівна КОВАЛЬОВА

кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри соціології та психології

факультету права та масових комунікацій ХНУВС;

Яна Сергіївна ПОСОХОВА

магістр психології

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФІЛАКТИЧНОЇ РОБОТИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ В ОВС

Проблема попередження і профілактики девіантної поведінки громадян була і залишається актуальною для будь-якого суспільства. Науковці різних галузей знання приділяли їй достатньо уваги. Теоретичні проблеми профілактики девіантної поведінки різнопланово розглянуті в дослідженнях з гуманітарних наук (соціології, права, педагогіки, психології). Проте до теперішнього часу немає однозначності у позиціях вчених про сутність та підходи до профілактики різних форм девіантної поведінки на основі психотехнічних впливів. Юридіко-психологічні засади вивчення девіантної та кримінальної поведінки обґрунтовано в роботах Л. В. Алексеевої, В. П. Башкатова, С. А. Беличевой, Е. В. Змановской, О. Ю. Михайлової, А. В. Папкіна, А. Н. Пастушени, В. Ф. Пирожкова, В. Ю. Рибникова, О. Д. Сітковського, Л. В. Ясман та ін.

Значна кількість наукових першоджерел, присвячених девіантності як наслідку негативного впливу професії на працівника МВС, присвячена розгляду саме правоохоронної діяльності. До них належать, зокрема, роботи Александрова Ю.В., Андросюка В.Г., Барка В.І., Безносова С.П., Кондратьєва Я.Ю., Костицького М.В., Медведєва В.С., Синьова В.М., Столбового В.П., Ткаченко Т.С., Юхновця Г.О., Яковенка С.І., Ярмиша О.Н. та ін. Профілактика і попередження девіантної поведінки, у тому числі працівників правоохоронних органів, не є суто науковою проблемою.

Професійна деформація особистості працівників правоохоронних органів розглядається як форма девіантної поведінки, що відрізняється цілим рядом специфічних особливостей та пред'являє до особистості комплекс різноманітних вимог; у зв'язку з цим представники різних напрямів науки в структурі ОВС займалися проблемами професійної деформації.

Існує певний зв'язок між девіантною поведінкою і властивостями особистості. Серед останніх найбільш значимими є емоційно-вольові порушення (імпульсивність, дратівливість, конфліктність тощо), дефектність ціннісно-нормативної сфери (цілі та сенс життя), що, у свою чергу, ускладнює

спілкування з оточуючими та призводить до виникнення емоційних зон із негативною забарвленістю (Максимова Н.Ю., Малкова Т.М. та ін.).

Узагальнення наявних у науковій літературі трактувань (Бобнева М.І., Братусь Б.С., Крейдун Н.П., Клейберг Ю.А., Кудрявцев В.М. та ін.) дозволило запропонувати наступне визначення: девіантна поведінка – система вчинків особистості, що виходять за загальноприйняте уявлення про нормальну (нормативну) поведінку у певній сфері суспільних відносин і носить деструктивний характер; вона є наслідком перебудови ієрархії мотивів та, з часом, домінування одного з них, внаслідок чого останній набуває для особи надзвичайного значення.

При розгляді питання генезису девіантної поведінки акцент ставиться на спотворення процесу соціалізації особистості під впливом патобіологічних, психосоціальних і соціальних факторів. Нервово-психічні відхилення, неблагополучна сімейна ситуація, конфліктні стосунки з оточуючими і т.п. на думку більшості дослідників, є лише умовами, що сприяють появі і прояву соціально-психологічної деформації особистості, яка у поєднанні з асоціальною, антигромадською та криміногенним впливом на особистість є причиною девіантної поведінки.

На даний час існує декілька класифікацій девіантної поведінки. Так, Ц. П. Короленко та Т. А. Донських [2, с.156] запропонували власну класифікацію поведінкових девіацій:

нестандартну поведінку (дії, що виходять за рамки соціальних стереотипів поведінки, але які відіграють позитивну роль у розвитку суспільства);

деструктивна поведінка;

зовнішньодеструктивна поведінка (спрямована на порушення соціальних норм);

адиктивна (використання якихось речовин або специфічної активності з метою відходу від реальності і отримання бажаних емоцій);

антисоціальна (порушення законів і прав інших людей);

внутрішньодеструктивна поведінка (спрямована на дезінтеграцію самої особистості: суїцидальна, конформістська, нарцисична, фанатична, аутична поведінка).

Формування схильності до алкоголізації та наркоманії, коли відбувається порушення опосередкованості поведінки та редукція спілкування. Як наслідок – поведінка спрощується, примітивізується, зникають перспективні мотиви. Потреба в алкоголі чи наркотиках не просто змінює ієрархію мотивів, вона створює і актуалізує нові мотиви, внаслідок чого виникає ніби інша особистість, з якісно новими потребами і мотивами та новою їх організацією.

Таку схему можна розповсюдити на всі різновиди адиктивної поведінки, оскільки вона у всіх своїх різноманітних проявах в основному є засобом подолання тривожності, соціальної невизначеності і навіть самоствердження.

Отже, можна запропонувати наступний механізм формування схильності до адиктивної поведінки: певні особливості особистості – вплив оточуючого середовища (змісту та умов професійної діяльності) – трансформація ієрархії мотивів – девіантний розвиток особистості – професійна деформація.

Дослідження схильності до різних видів залежності у студентів навчальних закладів та співробітників ОВС, дозволило нам зробити ряд певних висновків: аналізуючи схильність до залежностей у студентів, можна сказати, що вони є в тому періоді, коли ці залежності починають укорінюватися в їхньому житті. Це схильність до алкоголю, тютюну, Інтернету, статевих відносин. Що стосується залежностей у працюючих, то можна сказати, що вони є психологічно стійкішими до впливу адикцій, на відміну від інших. За умови, коли вони емоційно стабільні, не переживають стресових ситуацій і в цілому задоволені своїм життям.

Отже, психологічні механізми девіантної, адиктивної поведінки можна характеризувати як поступове формування сукупності стійких стереотипів щодо об'єкта та професійної діяльності в цілому.

Профілактична робота – складний процес, який потребує своїх методик, засобів, фахівців. Перш за все, вона повинна бути адресною і конкретною. Враховуючи зазначене, основна мета профілактичної роботи з персоналом ОВС повинна полягати у виявленні працівників, що мають девіантні тенденції особистості, схильність до девіантної поведінки ще на етапі її формування. Слід приділити увагу більш глибокій діагностиці, яка дала б змогу підтвердити чи спростувати схильність до девіантної поведінки у визначених раніше осіб; і, нарешті, при наявності інформації про визначений вид девіантної поведінки у конкретного працівника потрібна експрес-діагностика з високим ступенем ймовірності одержаних результатів. Керівникам підрозділів ОВС в роботі з підлеглими потрібно звернути особливу увагу на осіб, що проявляють недисциплінованість, емоційну нестійкість та інші, раніше не властиві особливості поведінки, серед яких заслуговують на увагу:

- необгрунтоване збудження, спалах гніву або веселоців, голосна мова, жестикулювання, надмірна рухливість, благодущність;
- немотивована поведінка, раптові вчинки, безглузді втечі, напади, спроби схватись, ненажерливість і спрага;
- своерідний спосіб паління (недопалок тримається у закритих долонях).

Особи, що помічені у вживанні психоактивних, наркотичних речовин повинні бути взяті керівництвом підрозділу на облік і включатися до «групи особливої психологічної уваги».

Список літератури

1. Ваврик Т.Ю. Професійна деформація працівників ОВС: шляхи дослідження та профілактики / Ю.Т. Ваврик // Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України. – К.: вид-во „Любіть Україну”, 2001. – Т. 3. – Ч.7. – С. 18-22
2. Короленко Ц. П. Семь путей к катастрофе: деструктивное поведение в современном мире / Ц. П. Короленко, Т. А. Донских. – Новосибирск : Наука, 1990. – 222 с.
3. Посохова Я.С. Схильність до релігійної залежності в різних вікових категоріях./Я.С. Посохова.,Е.М.Єгорова. – Х.:Вид-во Харк.нац.ун-ту внутр.справ, 2013.-177 с.

Одержано 23.03.2015

УДК 159.9.

Любов Василівна ШАЛІМОВА

*ст. викладач кафедри соціології та психології
факультету права та масових комунікацій ХНУВС*

ПРОФІЛАКТИКА ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКІВ ЗАСІБАМИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ТРЕНІНГУ

Зростання соціально-економічної напруженості в житті суспільства пред'являє нові вимоги не тільки до людей зрілого віку, але і, насамперед, до молоді і підлітків, актуалізує проблему девіантних форм поведінки. Кількість випадків поведінки підлітків, що відхиляється від норми, як правило, збільшується в кризові періоди стану суспільства. Майже половина підлітків, за даними численних досліджень, мають девіантну поведінку, яка відрізняється різноманітністю форм і генезисом, завжди сприймається як відхилення від загальноновизнаних норм і правил.

Існують різні підходи в розумінні причин девіантної поведінки. При беззастережнім визнанні ролі натурально-біологічних факторів (генетики, фізіології та психології підростаючого покоління, особливостей функціонування вищої нервової діяльності), наочну підтримку в сьогоденній Україні мають прихильники переважного впливу соціально-економічних чинників на девіантну поведінку. Так, справжній сплеск девіантних явищ в